

LASTEN JA NUORTEN PÄIHTEETTÖMYYDEN TUKEMINEN

Toimintamalli

Lasten ja nuorten päihteettömyyden tukeminen Valkeakoskella moniammatillisena yhteistoimintana

Sisällys

1.	JOHDANTO	3
2.	LAIT TAUSTALLA	4
3.	EHKÄISEVÄÄ PÄIHDETYÖTÄ LASTEN JA NUORTEN PALVELUISSA	5
3.1	Kunnan ehkäisevän päihdetyön laaja kokonaisuus	5
3.2	Suojaavat ja riskitekijät päihteiden käytössä	6
3.3	Ehkäisevä päihdetyö perusopetuksessa	6
3.4	Ehkäisevä päihdetyö terveysneuvonnassa	7
3.5	Ehkäisevä päihdetyö nuorisopalveluissa	7
3.6	Ehkäisevä päihdetyö sosiaalipalveluissa	8
4.	VARHAINEN PUUTTUMINEN	9
4.2	THL:n huolen vyöhykkeet	10
4.3	Päihdetyön etiikka	11
4.4	Päihteiden käytön tunnistaminen	12
4.5	Toimintamalli, kun nousee esille huoli alaikäisen lapsen/nuoren päihteiden käytöstä	14
5.	KÄYTÄNNÖN YHTEISTYÖ	15
5.1	Perhe	15
5.2	Terveystoimi	15
5.3	Sivistystoimi	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
5.4	Sosiaalitoimi	17
5.5	Seurakunta	18
5.6	Poliisi	18
6.	LISÄTIETOA	19

1. JOHDANTO

Laadukas ja suunnitelmallinen ehkäisevä päihdetyö on sekä vaikuttavaa että kustannustehokasta. Ajanmukaista tietoa, osaamista ja menetelmiä hyödyntäen ihmisille voidaan tarjota tukea ja apua ajoissa. Ehkäisevä päihdetyö perustuu lakiin ja kunnan tehtävä on luoda työlle riittävät edellytykset.

Ehkäisevän päihdetyön –ryhmä Ehkis päätti perustaa (9.11.2015) monialaisen työryhmän kokoamaan lasten ja nuorten palveluiden yhteistä toimintamallia päihitteettömyyden tueksi ja varhaisen puuttumisen ohjeeksi. Ehkis on toiminut Valkeakoskella vuodesta 2011, ryhmässä on monialainen edustus nuorten palveluista.

Suunnitelman tavoitteena on varhainen puuttuminen, yhdenmukaiset käytännöt, tasalaatuisuus palveluissa, puheeksi ottamisen helpottaminen sekä päihdekasvatustyön laadun parantaminen.

Työryhmän jäseniä ovat

- Nuorisoneuvojan sij. Nita Käkönen
- Sosiaaliohjaaja Minna Kamppari ja asiakkuuskordinaattori Joni Kumlander
- Vastaavat kuraattorit Elise Hatara-Vaittinen, Eeva Ahokas ja Ari Siekkinen
- Terveysneuvonnan osastonhoitaja Niina Pirinen
- Terveystiedon opettajat Mirja Ruotsalainen ja Kati Kamppari

Työryhmä raportoi työskentelyn etenemisestä johtoryhmälle, jonka jäseniä ovat:

- Nuorisotoimenjohtaja Anne Kurikka
- Koulutoimenjohtaja Jorma Riikonen
- Sosiaali- ja terveysjohtaja Sanna Rautalammi

Suunnitelma liitetään osaksi Valkeakosken kaupungin hyvinvointisuunnitelmaa sekä osaksi opetussuunnitelmaa.

PÄIHDETYÖ		
EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ		KORJAAVA PÄIHDETYÖ
YLEINEN EHKÄISY	RISKIEHKÄISY	PÄIHDEHOITO

2. LAIT TAUSTALLA

Ehkäisevä päihdetyö perustuu lakiin ja kunnan tehtävä on luoda työlle riittävät edellytykset.

Lisää tästä julkaisusta:

Alkoholiohjelma uudistui vuonna 2015 ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelmaksi

Alkoholiohjelma on nimi yhteistyölle, jota tehdään alkoholihaittojen vähentämiseksi. Alkoholiohjelmassa valtiovalta, kunnat ja järjestöt yhdistävät voimansa, koska vain yhteisellä sitoutumisella voidaan toteuttaa vastuullista päihde politiikkaa.

Lastensuojelulaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Sosiaalihuoltolaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Nuorisolaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>

Nuorisolaki antaa vahvan taustatuen nuorisoalan ehkäisevälle päihdetyölle. Lain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Nuorisolaki korostaa ennaltaehkäisevän työn merkitystä nuorten parissa ja ehkäisevälle päihdetyölle se tarjoaa kasvatuksellisen perustan.

Opetussuunnitelmassa osuus oppilashuolto säädöksestä

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tekstikappale/432935>

Terveydenhuoltolaki

Terveydenhuoltolaki ohjaa kuntia järjestämään alueensa asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tarpeellinen päihdetyö, jonka tarkoituksena on vahvistaa yksilön ja yhteisön päihteettömyyttä suojaavia tekijöitä sekä vähentää tai poistaa päihteisiin liittyviä terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia tekijöitä.

Terveydenhuoltolaissa tarkoitettuun päihdetyöhön kuuluu:

- 1) terveydenhuollon palveluihin sisältyvä ohjaus ja neuvonta, joka koskee päihteettömyyttä suojaavia ja sitä vaarantavia tekijöitä sekä päihteisiin liittyviä terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia tekijöitä; sekä
- 2) päihteiden aiheuttamien sairauksien tutkimus-, hoito- ja kuntoutuspalvelut.

Terveydenhuollossa tehtävä päihdetyö on suunniteltava ja toteutettava siten, että se muodostaa toimivan kokonaisuuden muun kunnassa tehtävän päihdetyön ja mielenterveystyön kanssa.

3. EHKÄISEVÄÄ PÄIHDETYÖTÄ LASTEN JA NUORTEN PALVELUISSA

Ehkäisevä päihdetyö vaatii tekijöiltään osaamisen kehittämistä ja ajan hermolla pysymistä. Se on ala, joka kehittyy yhteiskunnan ja asenneilmapiirin muutosten myötä. Ehkäisevä päihdetyö keskittyy hyvinvoinnin tukemiseen ja terveiden elämäntapojen edistämiseen. Se on osa päihdetyön kenttää, jonka toisena osana on korjaava päihdetyö.

3.1 Kunnan ehkäisevän päihdetyön laaja kokonaisuus

Kunnan tehtävänä olisi huolehtia, että ehkäisevä päihdetyö on pitkäjänteistä ja koordinoitua. Ajanmukaisella tiedolla, osaamisella ja menetelmillä ehkäisevä työ on vaikuttavaa ja kustannustehokasta.

Yleisesti vaikuttavaksi on todettu sellainen ehkäisevä päihdetyö, joka keskittyy päihdehaitoilta suojaavien tekijöiden lisäämiseen ja riskitekijöiden poistamiseen ja on riittävästi kohdennettu. Toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen otetaan myös itse kohderyhmä mukaan.

Ehkäisevällä päihdetyöllä on myös yhteisiä alueita ehkäisevän mielenterveystyön kanssa. Osittain samoilla keinoilla voi ehkäistä sekä mielenterveys- että päihdeongelmia.

3.2 Suojaavat ja riskitekijät päihteiden käytössä

Riskitekijöitä ovat esimerkiksi	Suojaavia tekijöitä ovat esimerkiksi
- ulkopuolisuuden tunne - epävarmuus - elämäntilanteen muutokset - päihdemyönteisyys - epäonnistumiset ja huono ilmapiiri koulussa - vaikeudet koulussa tai töissä - puutteet huolenpidossa ja kasvatuksessa - päihde- ja mielenterveysongelmat perheessä - heikot sosiaaliset ja tunnetaidot - päihteiden helppo saatavuus - varhainen päihdekokeilu	- yhteenkuuluvuuden, osallisuuden ja yhteisöllisyyden tunne - onnistumisen kokemukset - hyvä itsetunto - hyvät perhe- ja kaverisuhteet - koulussa viihtyminen - hyvät sosiaaliset taidot - päihteiden vaikea saatavuus - lähipiirin kriittiset päihdeasenteet - tiedot päihteiden käyttöön liittyvistä riskeistä - vaikutusmahdollisuudet oman elämän kulkuun

3.3 Ehkäisevä päihdetyö perusopetuksessa

Koulujen ehkäisevää päihdetyötä tukee ja määrittelee kolme asiaa: lainsäädäntö, terveystiedon opetussuunnitelma, koulun ehkäisevän päihdetyön suunnitelma (osa oppilashuoltosuunnitelmaa).

Parhaimmillaan ehkäisevän päihdetyön suunnitelma on toimiva väline kouluyhteisön käyttöön. Käytännössä se sisältää toimintamallin ehkäisevään päihdetyöhön ja varhaiseen puuttumiseen, yhteistyöhön, hyvinvoinnin vahvistamiseen, ongelmatilanteisiin ja hoitoonohjaukseen sekä tukitoimien käynnistämiseen.

Päihdesuunnitelman toteutuminen käytännössä edellyttää koko kouluyhteisön sitoutumista soveltuihin pelisääntöihin. Usein tarvitaankin motivointia henkilöstön osallistumiseksi oppilaitoksen ehkäisevään päihdetyöhön. Lisäksi tarvitaan tiedotusta ja myös lisäkoulutusta henkilökunnalle.

Kouluterveyskysely toimii hyvänä tietolähteenä.

<http://klaari.munstadi.fi/paihdetoimintasuunnitelma/>

3.4 Ehkäisevä päihdetyö terveysneuvonnassa

Terveydenhuollolla on tärkeä rooli lasten, nuorten ja heidän perheiden tukemisessa. Ennaltaehkäisevässä päihdetyössä terveydenhuollon vahvuutena on mahdollisuus tavoittaa kaikki lapset ja nuoret toistuvasti. Terveystarkastusten avulla pyritään löytämään muun muassa ne lapset ja nuoret, jotka ovat psykososiaalisten taustatekijöiden vuoksi riskiryhmässä.

Terveydenhuollolla on hyvin tärkeä rooli erilaisten interventtioiden eli ” pienten puuttumisten ” tekemisessä perusterveydenhuollon yhteydessä. Päihteiden seulonnan avulla edistetään asiakkaan itsetarkkailua ja otetaan alkoholinkäyttö aktiivisesti puheeksi. Tavoitteena on, että kaikkia rohkaistaan päihteidenkäytön itsetarkkailuun. Neuvonta ja hoitopolku ovat aina tilannekohtaisia ja yksilöllisiä. Hoito- ja neuvontatyön tukena käytetään alla olevia THL:n oppaita sekä lomakkeita.

- Mielenterveys- ja päihdetyön menetelmät opiskeluterveydenhuollossa: Opas arviointiin, hoitoon ja käytäntöihin <http://www.julkari.fi/handle/10024/131873>
- [Opiskeluterveydenhuollon yleinen toimintamalli mielenterveys- ja päihdeongelmaisen opiskelijan hoidossa \(pdf 26 kt\)](#)
- **Nuorten päihdemittari ADSUME puheeksioton ja neuvonnan välineenä**
https://www.thl.fi/documents/605877/747474/nuorten_paihdemittari_ADSUME.pdf

3.5 Ehkäisevä päihdetyö nuorisopalveluissa

Nuorisotilat ja nuorisotoimen tapahtumat ovat nuorelle paikka jossa voi kuulua ryhmään, tulla kuulluksi ja kokea osallisuutta. Nuorten parissa tehtävällä päihdetyöllä on yhteiskunnallinen merkitys ja vahva kasvatuksellinen tavoite. Nuorisotiloilla ja tapahtumissa tärkeää on tilojen sekä valvontaan liittyvät säännöt.

Nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön toisessa päässä on nuoren sosiaalinen vahvistamiseen tähtäävä työ ja toisessa päässä nuoren elämän tilannetta, terveyttä tai asemaa korjaamaan pyrkivä työ. Ehkäisevä päihdetyö keskittyy parantamaan nuorten ymmärrystä päihteiden käyttöön liittyvistä riskeistä ja vahvistamaan niiltä suojaavia tekijöitä. Työtä tehdään monialaisesti yhteistyöverkostojen kanssa.

Työtä ohjaavat

- Lainsäädäntö
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma (LANUKE)
- Preventiimi – nuorisoalan ehkäisevään päihdetyöhön erikoistunut osaamiskeskus

Ehkäisevän päihdetyön menetelmät

Käytössä on laaja kirjo erilaisia menetelmiä. Ehkäisevän päihdetyön kohteena voi olla joko nuorten ryhmä tai yksittäinen nuori. Esimerkkinä Valkeakoskella toimii A.T.E. Aktia todelliseen elämään – työmuoto. Vaikka ehkäisevässä päihdetyössä käytettyjen menetelmien kirjo onkin laaja, ymmärretään se monesti päihdevalistukseksi. Päihdevalistus on perinteinen päihdetyön muoto, jossa ajantasaista tietoa päihteistä jaetaan joko yleisesti tai tietyille kohderyhmälle.

Sosiaalinen vahvistaminen osana nuorten ehkäisevää päihdetyötä

Sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan esim. nuorten omien yhteisöjen rakentamista ja tukemista, nuorten kuulemista, osallisuuden edistämistä, kannustamista, läsnäoloa ja aikuisena olemista nuoren arkipäivässä.

	SOSIAALINEN VAHVISTAMINEN	YLEINEN EHKÄISY	RISKEHKÄISY
KOhteena nuorten ryhmä	YLEISET SOSIAALISET Taidot	RYHMÄN VAHVISTAMINEN, RYHMÄPAINEN SIETÄMINEN	KOHDENNETTU TYÖ, PIENRYHMÄTOIMINTA
KOhteena yksittäinen nuori	ITSETUNNON JA ARVOMAAILMAN VAHVISTAMINEN	YKSILÖLLISTEN VALINTOJEN KOROSTAMINEN	HENKILÖKOHTAINEN TUKI, KUNTOUTUS

3.6 Ehkäisevä päihdetyö sosiaalipalveluissa

Lastensuojeluasias esim. nuorten päihteiden käyttö tulee vireille joko hakemuksesta, lastensuojeluilmoituksen tai yhteydenottona lastensuojelun tai muun tuen tarpeen arvioimiseksi tai kun lastensuojelun työntekijä muulla tavoin on saanut tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Asian tultua vireille on lastensuojelulain 27§ mukaan seitsemän arkipäivän aikana ratkaistava aloitetaanko palvelutarpeen selvittäminen vai ei. Pääsääntöisesti selvitys lain mukaan tulee tehdä, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta ja sen tulee valmistua kolmen kuukauden kuluessa asian vireille tulosta.

Selvitys tehdään siinä laajuudessa kuin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä näkee tarpeelliseksi.

Selvityksen aikana arvioidaan esille tuotua huolta lapsen näkökulmasta, tavataan lasta ja kuullaan hänen näkemyksensä ja tarpeensa. Kuullaan huoltajien ja usein myös vanhemman, joka ei ole huoltaja, näkemykset tilanteesta. Tarvittaessa pyydetään mukaan myös muita palvelutahoja ja mietitään lapsen ja perheen mahdollisesti tarvitsemia tukimuotoja ja sovitaan niiden järjestämisestä.

Selvitys tehdään lasten ja vanhempien kanssa yhdessä. Se voi alkaa esim. lapsen tapaamisella, tekemällä kotikäynti tai koko perheen yhteisellä tapaamisella. Pääsääntöisesti nämä kaikki sisältyvät selvitykseen, mutta ne pyritään tekemään tapauskohtaisesti tarkoituksenmukaisella tavalla.

Selvitystyön aikana pyritään ilmoituksen tehnyt viranomainen saamaan mukaan yhteiseen tapaamiseen, jotta huolenaiheet tarkentuvat. Lapsen iästä ja kehitystasosta riippuen lapsen kanssa käydään läpi hänen arkeensa liittyviä asioita keskustellen, tehtäviä tehden tai käyttäen erilaisia tilanteeseen soveltuvia työvälineitä. Tarvittaessa ollaan yhteydessä lapsen arkeen oleellisesti liittyviin henkilöihin sekä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin. Tehdään kirjallinen yhteenveto, joka käydään yhteisessä tapaamisessa läpi. Mikäli selvityksen perusteella päädytään siihen, että lastensuojelun asiakkuus alkaa, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee siitä päätöksen ja asiakassuunnitelmassa sovitaan yhdessä jatkotyöskentelystä.

Selvitys tehdään pääsääntöisesti parityönä. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työparina on yleensä toinen lastensuojeluun perehtynyt työntekijä.

Lapsiperheiden sosiaalityön tavoitteena on tukea lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia. Lisäksi tärkeä tehtävä on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään.

4. VARHAINEN PUUTTUMINEN

Varhainen avoin yhteistoiminta (VAY) on johtamis- ja toimintakulttuuri. Sen lähtökohtana on toimia mahdollisimman varhain, avoimesti ja hyvässä yhteistyössä lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Olennaista on toimia silloin kun mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja on runsaasti. VAY on varhaista vastuunottoa omasta toiminnasta toisten tukemiseksi.

VAY:n ytimenä on

- toimia mahdollisimman varhain, avoimesti ja yhdessä
- eri toimijoiden välinen kunnioittava vuoropuhelu, dialogi
- monialaisuus
- aidosti asiakaslähtöinen yhteistyö

VAY:n suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä ovat mukana kaikki toimijat sekä vertikaalisesti että horisontaalisesti: poliittiset päätöksentekijät, ylin johto, lähiesimiehet, työntekijät sekä asiakkaat läheisverkostoineen.

[Dialogisuus ammattilaisen ja perheen välillä](#)

VAY:n lähtökohtana on dialogisuus ja dialoginen kohtaaminen.

[Varhaisen avoimen yhteistoiminnan malli](#)

Mallin juurtuminen edellyttää monialaista johtamista, koordinaatorakennetta ja jatkuvaa arviointia.

Varhaista avointa yhteistoimintaa edistäviä dialogisia menetelmiä ja toimintamalleja ovat

Huolen puheeksiottaminen soveltuu tilanteisiin, joissa on tarve ottaa hankala asia puheeksi kunnioittaen ja tukea tarjoten. Kunnioittava kohtaaminen on onnistuneen ehkäisevän päihdetyön edellytys asiakastyössä. Lisäksi näitä kohtaamistilanteita koskevat kunkin ammatin eettiset ja ammatilliset periaatteet ja säännöt. Kunnioittavaa kohtaamista luonnehtii usko ja luottamus ihmiseen ja ihmisen omaan kykyyn ajatella.

Ennakointidialogit soveltuvat asiakastyöhön sekä suunnittelutyöhön, jossa on tarve selkeyttää yhteistyötä, yhdistää verkoston voimavaroja ja muodostaa konkreettinen toimintasuunnitelma.

Hyvien käytäntöjen dialogit soveltuvat yhteisöjen kehittämistyöhön, jossa on tarve pohtia ja jakaa toimivia työkäytänteitä esim. työyhteisöissä, esimiesten kesken tai yhteistyökumppaneiden välillä.

VARHAISEN TUEN KÄSIKIRJAN LINKKI → NIINA

4.2 THL:n huolen vyöhykkeet

Huolen vyöhykkeistöä voidaan käyttää apuvälineenä kunnioittavan ja avoimeen kohtaamiseen lapsen ja perheen. Huolen vyöhykkeistö on kehitetty lasten, nuorten ja perheiden ja heidän kanssaan työskentelevien työntekijöiden yhteistyön välineeksi. Vyöhykkeistö tarjoaa kaikille ymmärrettävän ja yhteisen käsitteen: oma huoli.

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
1	2	3	4	5	6	7
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti: lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti	Huoli erittäin suuri: lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti

*kontrollilla tarkoitetaan tilanteen hallinnan lisäämistä rajoittamalla jotakin epätoivottua asiaa, esim. päihteiden käyttöä

4.3 Päihdetyön etiikka

https://keskuststo.a-klinikka.fi/tietopuu/teema/eettisia_nakokulmia

Ehkäisevä päihdetyö voi hyvää tavoitellessaan olla myös leimaavaa ja syrjäyttävää. Esimerkiksi huumevalistuksessa voidaan kokeilijat leimata ongelmakäyttäjiksi, tai kohtuutta alkoholinkäyttöön voidaan markkinoida niin, että raittiit saadaan näyttämään poikkeavilta. Työn luonne määrittää millaiset eettiset vaatimuksen korostuvat.

Eettisiä näkökohtia, jotka tulee työssä huomioida:

- On tunnettava lain vaatimukset ja noudatettava niitä.
- Tärkein yleinen periaate on vahingoittamattomuuden periaate: työstä ei saa koitua kohdehenkilöille haittaa tai vahinkoa.
- Kohdehenkilöiden perus- ja ihmisoikeuksia on kunnioitettava ja heitä on kohdeltava kunnioittavasti.
- Työn on tuotettava kohderyhmilleen osoitettavissa olevaa hyötyä
- Toiminnon taustaoletukset ja -arvot on avoimesti ilmaistava.
- Toimijan on tunnettava kohderyhmän kulttuuri ja arvomaailma, kunnioitettava niitä ja sopeutettava viestinsä ja toimintansa niihin sopiviksi.
- Kohdehenkilöiden mielipiteenvapautta tulee kunnioittaa eikä heitä voi vaatia mukautumaan tekijöiden arvoihin ja uskomuksiin.
- Keskustelut on käytävä vapaasti, ilman moraalista painostusta.
- Tarjotun tiedon tulee olla totuudenmukaista, avoimesti perusteltua, vastaanottajalle hyödyllistä ja ymmärrettävää sekä häntä kunnioittaen esitettyä. On epäeettistä manipuloida vastaanottajaa rajoittamalla tai valikoimalla hänelle tarjottua tietoa.
- Kohdehenkilöiden osallistumisen täytyy olla vapaaehtoista ja riittävään tietoon perustuvaa.
- Luottamuksellinen tieto on suojattava.
- Osanottajien turvallisuus on taattava.
- Kohderyhmän on voitava vaikuttaa hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen.
- Osanottajia ja kohdehenkilöitä varten on oltava valitus- ja palautemenettely

<https://www.thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihde-tyo/paihdestrategiat/ehkaisevan-paihde-tyon-laatu/laatutahden-kayttoohjeet/ehkaisevan-paihde-tyon-tietoperusta-ja-etiikka>

4.4 Päihteiden käytön tunnistaminen

Päihteiden käytön ja niistä aiheutuvien ongelmien ehkäisy on aina parempi vaihtoehto kuin päihteiden käytöstä aiheutuvien ongelmien hoito. Päihdeongelmien varhainen tunnistaminen ja niihin puuttuminen ehkäisee vakavampien ongelmien syntymistä tai helpottaa jo orastavista ongelmista selviytymistä silloin, kun päihteen käyttäjällä itsellään on vielä hyvin voimavaroja jäljellä muuttaa käyttötapaansa.

Huumausaineiden kohdalla, toisin kuin alkoholin käytössä, ei ole tunnistettavissa vastaavia käytön määrään liittyviä varhaisvaiheen riskirajoja, vaan riskit liittyvät käytettyjen aineiden laatuun ja vaikutuksiin, käyttötapoihin ja huumealakulttuuriin.

Seuraavista muutoksista voit tunnistaa päihteiden väärinkäytön nuorella. Satunnaista päihteiden käyttöä on kuitenkin usein vaikea havaita.

- Mielialan vaihtelu ja käytöksen arvaamattomuus ovat kohtuullisessa määrin nuoruusikään kuuluvia piirteitä, minkä vuoksi aikuisten voi olla vaikea havaita merkkejä päihteiden käytöstä.
- Päihteiden väärinkäyttöä voi epäillä jos nuori on esimerkiksi sulkeutunut, masentunut tai jatkuvasti väsynyt, tai vihamielinen ja yhteistyöhaluton, ja saa usein raivokohtauksia.
- Nuoren suhteet omiin perheenjäseniin saattavat äkisti huonontua ja ystäväpiiri vaihtua. Nuoren käytös voi muuttua epäsosiaaliseksi.
- Aiemmin rehellinen nuori voi jäädä kiinni näpistyksestä tai varkaudesta.
- Kouluarvosanat voivat romahtaa ja koulusta poissaolot lisääntyä.
- Nuorella voi olla keskittymisvaikeuksia ja hän saattaa menettää mielenkiintonsa aiempiin harrastuksiinsa.
- Huumeiden käyttö näkyy pupillien koon muuttumisena: amfetamiini suurentaa, heroini pienentää silmäteriä. Myös seuraavat oireet voivat kieliä huumeiden käytöstä: silmien punoitus, jatkuva nenän niistäminen ja yskiminen limakalvoärsytyksen vuoksi.
- Vaatteet ja hiukset voivat tuoksua imelälle, makealle savulle. Nuori voi yrittää peittää hajua polttamalla suitsukkeita tai käyttämällä hajusteita.

- Ruokailu- ja nukkumistavat voivat muuttua. Nuorelle ei maistu ruoka ja hänen painonsa voi laskea rajusti. Makeanhimo voi myös kasvaa. Jano voi lisääntyä suun limakalvojen kuivumisen vuoksi. Nuori valvoo öisin ja nukkuu päivisin. Nuori voi olla myös ylienerginen ja nukkuu levottomasti.
- Ulkonäössä ja pukeutumistyyliässä voi niin ikään ilmetä äkillisiä muutoksia.
- Rahaa saattaa kulua aiempaa enemmän tai kotoa voi kadota rahaa tai tavaroita.
- Nuoren hallussa on erilaisia käyttövälineitä: piiput, ruiskut, lusikat.

Nämä ovat yleisiä varoitusmerkkejä. Nämä eivät välttämättä kuitenkaan kerro siitä, että nuori käyttäisi huumeita, mutta puheeksi kannattaa aina ottaa ja tarkkailla tilannetta.

4.5 Toimintamalli, kun nousee esille huoli alaikäisen lapsen/nuoren päihteiden käytöstä

Case 1

Toimintaympäristössä nousee esille huoli nuoren päihteiden käytöstä, **asia otetaan puheeksi nuoren kanssa**

Case 2

Nousee esille huoli toisessa toimintaympäristössä käyvästä nuoresta, ollaan yhteydessä siihen toimintaympäristöön missä **asian voi ottaa puheeksi nuoren kanssa**

Asiasta **keskustellaan** oman tiimin kanssa työyhteisössä

Arvioidaan tilanne (huolen vyöhykkeet)

Jos on tiedossa, että nuori käy jossain muussakin palvelussa säännöllisesti → yhteydenotto

Yhteydenotto huoltajiin

Tarvittaessa neuvottelu (nuori/nuoret, huoltaja, tiimi)

Seuranta (sovitaan vastuuhenkilö)

Tarvittaessa tehdään sosiaalihuolto- tai lastensuojelulain mukainen ilmoitus

Tarvittaessa yhteydenotto poliisiin

5. KÄYTÄNNÖN YHTEISTYÖ

5.1 Perhe

Nuori:

- ✓ Hoidetaan ja autetaan lähtökohtaisesti ja pääsääntöisesti nuoren tahdon mukaisesti. Tilanteissa arvioidaan aina kuitenkin nuoren ikä, kehitystaso sekä käytetty päihde.
- ✓ Omaa terveydenhuollossa lakiperusteista vaikutusvaltaa itseään koskevissa päätöksissä ja hoidossa. On tultava kuulluksi muiden auttavien tahojen kanssa.
- ✓ Alaikäisen kohdalla huoltaja ja nuorta auttavat tahot voivat tarvittaessa päättää asioista nuoren tahdon vastaisesti. Lastensuojelu- ja pakkohoitotilanteissa voidaan toimia vastoin nuoren tahtoa.

Huoltaja:

- ✓ Vastaa alle 18-vuotiaan lapsensa hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta. Tekee yleensä lopulliset lapsensa hoito- ja tukipäätökset.
- ✓ On päävastuussa lapsensa hyvinvoinnista – muut toimijat ovat huoltajan tukena.
- ✓ Voi hakea apua lapsensa terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa eri viranomaistahoilta.
- ✓ Antaa luvan viranomaisten väliseen yhteistyöhön alle 18- vuotiaan lapsen asioissa.
- ✓ Nuorta tukevat ja hoitavat tahot tekevät yhteistyötä huoltajan kanssa nuoren luvalla.
- ✓ Lastensuojelutilanteissa viranomaisyhteistyötä voidaan tehdä myös huoltajan kielloista huolimatta.

5.2 Terveystoimi

Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto:

- ✓ Lievässä huolessa terveydenhoitajan vastaanotot, jossa tuetaan päihteettömyyteen.
- ✓ Terveystoiminta tekee yhteistyötä tarvittaessa huoltajan kanssa nuoren luvalla sekä ohjaa tarvittaessa koulukuraattorille.
- ✓ Tuntuva huolessa tekee yhteistyötä huoltajan, koulu-/ opiskeluterveydenhuollon lääkärin ja koulukuraattorin kanssa -> ohjataan tarvittaessa nuoren muille hoitotahoille: A-klinikka, Perheneuvola/ Nuorisopsykiatria / Mielenterveystoimi/ Mielenterveystoimisto
- ✓ Vakavassa huolessa koulu-/ opiskeluterveydenhuollon lääkäri arvioi nuoren tilannetta, yhteistyötä tehdään huoltajan ja koulukuraattorin kanssa. Lastensuojeluilmoitus tehdään alle 18-vuotiaasta ja nuori ohjataan muille hoitotahoille.
- ✓ Tekee jatkossa yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja/ tai huoltajan luvalla.
- ✓ Toimii tarvittaessa verkostopalaverin koollekutsujana.
- ✓ Toimii linkkinä koulun ja muiden nuorta auttavien tahojen välillä.

A-klinikka:

✓ Nuori itse tai huoltaja voi ottaa yhteyttä A-klinikkaan päihteettömyyden tukikäynneille.
 ✓ Nuori voi käydä huoltajan kanssa antamassa tarvittaessa huumeeseulan, mikäli nuori on itse siihen suostuvainen. Huumeeseulat suoritetaan asianmukaisesti terveydenhuollon ammattihenkilön toimesta. Huumetestejä ei tule tehdä kuin perusteluin syin epäiltynä. Huumetestejä ei ole tarkoitettu kokeilun tai käytön yleiseen ehkäisyyn vaan henkilökohtaisen hoidon tarpeen arviointiin ja hoidon seurantaan.

Perheneuvola / Nuorisopsykiatrinen työryhmä/ Mielenterveystiimi/ Mielenterveystoimisto:

✓ Koulu- tai opiskeluterveydenhuollon lääkärin lähettämän psykiatrista hoitoa tarvitseva ja hoitoon motivoitunut päihteitä käyttävä nuori ohjataan:

- alle 16 vuotiaat Perheneuvolaan tai vakavassa tapauksessa suoraan TAYS:N erikoissairaanhoidon
- Nuorisopsykiatriseen työryhmään 16 – 20 vuotiaat
- Mielenterveystiimiin tai Mielenterveystoimistoon 20-vuotiaista eteenpäin

✓ Tekee yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja/ tai huoltajan luvalla.
 ✓ Vakavassa huolessa tekee lastensuojeluilmoituksen alle 18-vuotiaasta nuoresta.
 ✓ Muilla yhteistyötahoilla on konsultaatiomahdollisuus.
 ✓ Lähettää lapsen/ nuoren tarvittaessa erikoissairaanhoidon. Muut tahot lähettävät erikoissairaanhoidon yleensä vain päivystystä vaativissa psyykkisen tilan arvioinneissa.

5.3 Koulutus- ja hyvinvointipalvelut

Koulu:

✓ Päihteiden tuominen kouluun ja päihteiden käyttäminen koulualueella on kielletty. Rikkeestä seuraa koulun järjestyssääntöjen mukainen seuraamus.
 ✓ Opettaja ottaa yhteyttä huoltajaan, jos oppilaalla on runsaasti koulupoissaoloja, erilaista oireilua, selvää koulumenestyksen laskua tai epäilyä päihteiden käytöstä. Tämän jälkeen opettaja tuo huolensa oppilaasta koulun oppilashuollon tietoon (Asiantuntijaryhmä).
 ✓ Asiantuntijaryhmä käsittelee oppilaan asiaa ja päättää jatkotoimenpiteistä. Jatkossa opettaja hoitaa asian huoltajan ja muiden nuorta auttavien kanssa koulussa.
 ✓ Yhteistyö muiden lasta/ nuorta auttavien tahojen kanssa tehdään huoltajan luvalla.
 ✓ Vakavassa huolessa tekee lastensuojeluilmoituksen alle 18-vuotiaasta lapsesta/ nuoresta.
 ✓ Lastensuojelutilanteessa lastensuojelu kutsuu mukaan verkostopalaveriin.

Koulukuraattori:

✓ Lievässä huolessa tekee tarvittaessa nuoren luvalla yhteistyötä huoltajan ja muiden nuorta auttavien tahojen kanssa.
 ✓ Tuntuvaassa huolessa tekee yhteistyötä huoltajan kanssa ja tarvittaessa muiden nuorta auttavien tahojen kanssa.
 ✓ Vakavassa huolessa tekee lastensuojeluilmoituksen alle 18-vuotiaasta lapsesta/ nuoresta ja yhteistyötä huoltajan, koulu- tai opiskeluterveydenhoitajan ja sosiaalityön kanssa.
 ✓ Tekee yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja/ tai huoltajan luvalla.
 ✓ Toimii linkkinä koulun ja muiden nuorta auttavien tahojen välillä.

Koulupsykologi:

- ✓ Osallistuu kutsuttaessa verkostopalaveriin.
- ✓ Tekee yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja/ tai huoltajan luvalla.
- ✓ Vakavassa huolessa tekee lastensuojeluilmoituksen alle 18-vuotiaasta lapsesta/nuoresta.

Nuorisonohjaaja:

- ✓ Ottaa yhteyttä huoltajaan, jos nuori tulee päihtyneenä tiloille.
- ✓ Ohjaa ja neuvoo päihteitä käyttävää nuorta ja tämän huoltajaa tuen ja hoidon piiriin.
- ✓ Tekee ilmoituksen poliisille, jos nuorella on huumeita.
- ✓ Tekee tarvittaessa lastensuojeluilmoituksen.
- ✓ Tekee yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja/ tai huoltajan luvalla.
- ✓ Tekee yhteistyötä tarvittaessa koulun oppilashuoltoryhmän kanssa.

Etsivä nuorisotyöntekijä:

- ✓ Etsivään nuorisotyöhön ohjautuu eniten opintonsa keskeyttäneitä tai työmarkkinoiden ulkopuolella olevia nuoria (16-29 –vuotiaita). Heitä ohjautuu oppilaitoksista, työllisyyspalveluista, sosiaali- ja terveystoimesta, rikosseuraamuslaitoksesta, suorina yhteydenottoina nuorilta sekä muilta yhteistyötahoilta.
- ✓ Etsivä nuorisotyö on nuorelle aina vapaaehtoista. Nuorta ei voida velvoittaa ottamaan tukea vastaan, eikä sanktoida nuorta, tämä koskee myös alaikäisiä nuoria.
- ✓ Nuori itse määrittelee (työntekijän kanssa) työskentelyn tavoitteet, oman arvionsa tuen tarpeesta sekä etenemistahdin.
- ✓ Etsivä tekee yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren luvalla.
- ✓ Etsivä ohjaa ja motivoi nuorta hoidon piiriin
- ✓ Nuori saatetaan palvelun piiriin ja ollaan tarvittaessa mukana ensimmäisillä käynneillä.
- ✓ Kutsuu ja osallistuu verkostopalavereihin
- ✓ Vakavassa huolessa tekee lastensuojeluilmoituksen alle 18-vuotiaasta lapsesta/nuoresta ja sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen arviointi ilmoituksen yli 18 –vuotiaasta.

5.4 Sosiaalitoimi

Sosiaalityöntekijä:

- ✓ Vastaanottaa lastensuojeluilmoituksen ja tekee lastensuojelutarpeen selvityksen yhteistyössä nuoren muun verkoston kanssa.
- ✓ Tiedottaa nuoren ja huoltajan luvalla lastensuojeluilmoituksen tehnyttä tahoa sosiaalitoimen keinoista.
- ✓ Tekee yhteistyötä nuorta auttavien tahojen kanssa pääsääntöisesti nuoren ja huoltajan luvalla.
- ✓ Huolehtii nuoren auttamisketjusta ja on vastuussa nuoren hoidon kokonaisuudesta.
- ✓ On verkostopalaverin koollekutsuja.

Perhetyö:

- ✓ Nuori ja perhe ohjautuvat perhetyöhön sosiaalityöntekijän arvion perusteella.
- ✓ Tekee tiivistä yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa.
- ✓ Tekee yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja huoltajan luvalla.

5.5 Seurakunta

- ✓ Huoltajaan ollaan yhteydessä, jos alaikäinen nuori käyttää päihteitä seurakunnan toiminnassa mukana ollessaan.
- ✓ Tekee yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja huoltajan luvalla.
- ✓ Vakavassa huolessa tekee lastensuojeluilmoituksen alle 18-vuotiaasta lapsesta/nuoresta.

5.6 Poliisi

- ✓ On tiiviissä yhteistyössä muiden viranomaistahojen kanssa.
- ✓ Päihtyneen nuoren kohdalla harkitsee tapauskohtaisesti menettelytavat.
- ✓ Terveystieteellistä apua tarvitsevat nuoret saatetaan terveydenhuollon piiriin. Nuori, joka ei pysty itse huolehtimaan itsestään toimitetaan kotiin tai huoltaja noutaa sovitusti.
- ✓ Vakavassa huolessa tekee lastensuojeluilmoituksen alle 18-vuotiaasta lapsesta/nuoresta.

6 LISÄTIETOA

THL Terveyden ja hyvinvoinninlaitos www.thl.fi

- Alkoholi-ohjelma
- Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön peruspalveluissa
- Huolen vyöhykkeet
- Adsume – nuorten päihdemittari

A-Klinikka

Ehyt ry. www.ehyt.fi

Puheeksioton hyviä käytäntöjä <http://www.ept-verkosto.fi/puheeksiotontarjotin>

Mitä on nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö – laadukkaan päihdekasvatuksen tukimateriaali
www.minedu.fi

Preventiimi www.preventiimi.fi

Klaari Helsinki - Lasten ja nuorten ehkäisevä päihdetyö

7 LIITTEET

Perusopetuksen varhaisen puuttumisen toimintamallit tapauskohtaisesti

- Toimintamalli peruskoulussa, kun nousee esille huoli alaikäisen oppilaan päihteiden käytöstä
- Toimintamalli peruskoulussa, kun alaikäinen oppilas on päihtyneenä koulussa
- Toimintamalli peruskoulussa, kun alaikäinen oppilas käyttää tupakkatuotteita koulun sisätiloissa tai koulualueella

Tyryn koulun päihteiden käytön ennaltaehkäisy suunnitelma

Päihdeteema terveystiedon opetuksessa Naakan koululla

